

новништву у Хрватској право да равноправно употребљава и да се служи својим језиком и да га назива како жели“, стр. 127). Из овог става следи да Срби у Хрватској више нису конститутиван и равноправан народ, већ „становништво“ које се може служити својим језиком, али тај језик више није службени.

Књига Мирка Чанадановића је корисна и лингвистима и историчарима. Њен значај је шири него што би

се на основу наслова могло закључити. Она превазилази уско лингвистичке теме и нуди одговоре на бројна питања везана за политичке, националне и идентитетске теме социјалистичке Југославије. Објашњења неких узрока сукоба и подела из времена распада (разбијања) СФРЈ и деценија које су томе следиле, могу се пронаћи на њеним страницама.

Слободан СЕЛИНИЋ

Mirjana Gross, *Izabrani radovi*, priredila Dora Kosorčić.
Zagreb: Srednja Europa, 2022, 430.

Као трећа по реду књига у новопокренутој едицији *Писци хрватске повијести* угледне издавачке куће „Средња Еуропа“, недавно су, уз раније објављене изабране радове Љубе Бобана и Никше Станчића, светлост дана угледали и *Изабрани радови* Мирјане Грос, једне од најзначајнијих хрватских и југословенских историчарки друге половине 20. века. Књигу је приредила, у склопу рада на пројекту *Хрватска историографија модерног и сувременог доба (XIX–XXI стољеће)*, докторанткиња на Одсеку за повијест Филозофског факултета у Загребу, Дора Косорчић. Она је написала и уводну студију, саставила до сада најцеловитију библиографију Мирјане Грос и оабрала радове који пружају увид у најкарактеристичније одлике њене историјске мисли.

Мирјана Грос (1922–2012) деловала је првенствено у оквирима своје матичне, хрватске историографије. Међутим, њен утицај је био значајан и у осталим југословенским историографијама, првенствено захваљујући њеном капиталном и, у тадашњој Ју-

гославији, сасвим пионирском делу посвећеном историји историографије и теорији и методологији историјске науке – универзитетском приручнику *Историјска знаност. Развој, облик, смјерови* (прво издање 1976, друго 1980). Наиме, након распада Југославије и прекида културних веза који је уследио, ово дело је новим поколењима историчара на простору бивше Југославије током барем наредне две деценије (а неретко чак и данас) остало најпоузданији увод у историју историографије. Друга важна одлика научне личности Мирјане Грос било је њено систематско и истрајно заговарање модернизације историјске науке на темељу сарадње са осталим друштвеним наукама и истицање важности историографске саморефлективности. Посебно зато што је наведене чињенице сматрала нужним предусловима очувања научног карактера историографије у времену обележеном изразитом идеологизацијом историјских знања. Одатле је, према Мирјани Грос, тзв. „генетичко-структурална историја“ (израз којим је она означавала спој марксистичке и струк-

туралне историје у облику француских *Анала*) представљала пожељан модел који би омогућио превазилажење традиционалистичке физиономије југословенских историографија усредсређених на „позитивистичко низање чињеница“, а тиме и преображај историографије у „модерну друштвену знаност“ која кореспондира с потребама друштва у коме делује. Управо на тај начин, посредством очувања свог научног карактера, историографија је могла да избегне властиту маргинализацију и претњу да постане пуко „складиште података за друштвене знаности и за митомане“. Рад Мирјане Грос кореспондирао је с модернизацијским стремљењима која су се од раних 60-их година јавила у тадашњим југословенским историографијама и чији су најзначајнији представници били, поред осталих, Бого Графенауер у Љубљани, Милорад Екмечић у Сарајеву, Јован Марјановић, Бранко Петрановић, Сима Ђирковић, Андреј Митровић и Радован Самарџић у Београду, те Чедомир Попов у Новом Саду. У том смислу, и деловање Мирјане Грос ваља разумети у контексту настојања најистакнутијих имена тадашње југословенске историографије да се научна историографија еманципује од свог традиционалистичког наслеђа и да се конституише у самосталну научну дисциплину с јасно утврђеним предметом и методом истраживања. Ипак, упркос одређеним постигнућима, поменута настојања су током читавог постојања социјалистичке Југославије извршила врло ограничен утицај на физиономију југословенских историографија, које су умногоме сачувале свој традиционални карактер. Имајући у виду поменуте чињенице, ваља процењивати и допринос Мирјане Грос (као и читаве гене-

рације историчара којој је припадала) модернизацији хрватске и југословенске историографије.

Као и сваки избор из дела појединог историчара, тако је и избор из радова Мирјане Грос нужно селективан. Приређујући *Изабране радове* Дора Косорчић се определила за оне који на најбољи начин илуструју научна интересовања Мирјане Грос. Стога је подручје историје историографије и теорије и методологије историјске науке заступљено са 12 чланака, док су преостала четири чланка посвећена појединим темама које су представљале окосницу њеног истраживања хрватске историје 19. века. Реч је, у првом реду, о национално-интеграционим идеологијама – праваштву и југословенству – те о проблемима изградње хрватског грађанског друштва, које је научно обрадила у неколицини својих монографија. Међутим, битно је да се на темељу поменутих радова може уочити да је Мирјана Грос своје теоријске поставке успешно применила и у властитим истраживањима хрватске историје 19. века, приступивши јој са становишта широко засноване друштвене историје, тј. историје друштва.

Сматрамо да је присутна диспропорција између теоријских и истраживачких радова сасвим оправдана, имајући у виду чињеницу да се Мирјана Грос прва у хрватској историографији у континуитету и на систематски начин бавила истраживањем развоја историјског мишљења, као и да је унутар оквира тадашње југословенске историографије с правом (иако не без оспоравања!) сматрана водећим ауторитетом за историју историографије и теорију и методологију историјске науке. Иако би се, несумњиво, могао начинити и другачији избор, нарочито када је реч

о радовима посвећеним хрватској историји, сматрамо да је приређивач умешно изабрао управо оне радове који на одговарајући начин репрезентују дело Мирјане Грос. Ипак, сматрамо да је штета што у *Изабране радове* Мирјане Грос није укључен и њен чланак „О француској социолошкој историографији“, објављен у *Југословенском историјском часопису* 1963. године. Ово првенствено стога што је он, у југословенским оквирима, био први кохерентан приказ француске историографске школе *Анала*, сасвим неуобичајен за главни ток тадашњих југословенских историографија. По својој иновативности и „трагању за новим путевима“ историјске науке, с њиме се може мерити још једино чланак Чедомира Попова посвећен методолошким концепцијама Пјера Ренувена, водећег историчара међународних односа, објављен на страницама истог часописа четири године доцније. У сваком случају, на темељу представљеног избора могуће је пратити еволуцију схватања Мирјане Грос у погледу предмета и метода научне историографије – од њеног „открића“ школе *Анала* средином 50-их година 20. века, формулисања властите теоријске позиције у виду тзв. „генетичко-структуралне историје“, преко историје менталитета и западнонемачке Билефелдске школе социјалне исто-

рије, све до тзв. историје жена и рода. Такође је јасно уочљиво и да је Мирјана Грос међу првима упозоравала и на опасности садржане у постмодерном порицању научности историографије схваћене као тек један међу бројним и, наводно, међусобно равноправним дискурсима о прошлости.

Закључујући приказ *Изабраних радова* Мирјане Грос, сматрамо да је њиховим објављивањем створен неопходан предуслов не само за будуће историзовање дела Мирјане Грос, већ и за критичку евалуацију југословенске историографске баштине. С обзиром на поменуте чињенице, књига изабраних радова Мирјане Грос несумњиво представља ванредно значајан допринос историји хрватске и некадашње југословенске историографије, негујући на најбољи начин саморефлексиивност историје као научне дисциплине. У том смислу, труд приређивача Доре Косорчић, те уредника едиције проф. др Дамира Агичића, заслужује свако поштовање. Напоследку, искрено се надамо да ће колегиница Косорчић наставити своја досадашња истраживања историографског дела Мирјане Грос и представити их у виду заокружене интелектуалне биографије „прве даме хрватске историографије“.

Михаел АНТОЛОВИЋ